

WAT IS WAARHEID?

Door Wim Leys

Dit artikel verscheen eerder in BRES 264 okt/nov 2010, een aflevering gewijd aan de toekomst van de esoterische verenigingen in Nederland in de 21^e eeuw.

De discipel Thomas zei: 'Wat is waarheid? Want dezelfde dingen doen zich aan verschillende gemoederen verschillend voor, en zelfs ook verschillend aan hetzelfde gemoed op verschillende tijden. Wat is dan waarheid?'

En terwijl zij spraken verscheen Jezus in hun midden en zei: 'De ene en eeuwige waarheid is alleen in God, want geen mens, noch een gemeenschap van mensen, weet wat God alleen weet, die Alles in Allen is. Aan de mens wordt de Waarheid geopenbaard naar zijn vermogen om te verstaan en te ontvangen.

De ene Waarheid heeft vele kanten, en de één ziet alleen de ene kant, en de ander een andere kant, en sommigen zien meer dan anderen, al naar het hen gegeven is.

Ziet dit kristal: hoe het ene licht zich in twaalf vlakken openbaart, ja in vier maal twaalf, en ieder vlak weerkaatst één straal licht en de één beschouwt één vlak en een ander een ander vlak, maar het is toch het éne kristal en het éne licht dat in alle schijnt'.ⁱ

Voor de consciëntieuze waarheidszoeker in deze tijd is deze visie eigenlijk vanzelfsprekend. Hij weet dat religies vaak een zodanige aanspraak maken op 'de waarheid' dat dit er automatisch toe leidt dat alle ándere religies die waarheid dan *niet* bezitten, en dus eigenlijk min of meer de leugen vertegenwoordigen. In de loop van de 20^e eeuw is er weliswaar een dialoog op gang gekomen, maar voor een groot deel van de moslims en de christenen is het nog steeds een schier onmogelijke opgave om de waarheid in een ander geloof te erkennen. Vaak levert de gedachte hieraan alleen al zoveel angst op omtrent de eigen zekerheid, dat dit - vele eeuwen die achter ons liggen in het Christendom, en helaas ook nog in de 21^e eeuw in de Islam - leidt tot de houding "Wie mijn geloof aantast, tast mijn zekerheid aan, en moet dus bestreden worden". Een betere reputatie hebben in dit opzicht de oosterse religies, vooral het Boeddhisme, waar het exclusieve bezit van 'de waarheid' geen rol speelt, en waar er van wordt uitgegaan dat er meerdere wegen naar het uiteindelijke doel leiden. Het was de bewoners van Azië in de tijd van kolonisatie dan ook vreemd te moede toen hun gastvrijheid werd beantwoord met onderdrukking.

Daarom verwacht de consciëntieuze waarheidszoeker in de *esoterische* verenigingen een meer volwassen standpunt aan te treffen. Helaas merkt hij dat hier intolerantie en sektarischeⁱⁱ neigingen nog lang geen overwonnen standpunten zijn. Ja, de waarheidszoeker merkt dat de esoterische verenigingen soms zelfs achterlopen ten opzichte van de voorhoede der exoterici, die de idee dat broederschap niet beperkt moet zijn tot de eigen kring al lang in de praktijk brengen.

Zo lang de georganiseerde esoterici niet aan deze eis van tolerantie kunnen voldoen, kunnen ze er ook nog geen aanspraak op maken een werkelijke *inwijdingsweg* te gaan, en de leden van de esoterische verenigingen staan dus allemaal nog in de '*voorhof* van de tempel', hoe indrukwekkend ook hun literatuur is, hoe fraai ook hun graden, titels en rituelen zijn.

Kennis versus inzicht

Wie een meer verlichte of hogere staat van bewustzijn nastreeft zal moeten leven vanuit *insluitende* liefde in plaats van *uitsluitende* leerstukken – zal zich moeten losmaken van schijnzekerheden, van tweedehands kennis. Goethe's Faust parafraserend: "het aangeleerde schenkt mij geen vreugd, het zelf verworvene slechts mij verheugt". Want veel meer dan voor de exotericus is voor de esotericus *studie* belangrijk; hij dient er dan ook steeds voor te waken dat hij niet ingekapseld raakt in de denkbeelden van zijn leraar, en zo de noodzakelijke *vrijheid* verliest die nodig is om *waarheid* te vinden. Verstarring van kennis leidt ook tot wettisch gedrag, en dat is slechts een onwerkelijke schaduw van het Licht; mooi onder woorden gebracht door Kahlil Gibran in 'De Profeet': *Wat zal ik van al dezen zeggen dan dat ook zij in het zonlicht staan, maar met hun rug naar de zon? Zij zien slechts hun eigen schaduwen, en die schaduwen zijn hun wetten. Wat is de zon meer voor hen dan iets, wat schaduwen brengt? Wat is de erkenning van wetten anders dan een neerbuigen tot de aarde om eigen schaduwen te omlijnen? Maar gij, die gaat met het gelaat naar de zon gewend, welke beelden, zich aftekenend op de aarde, kunnen u weerhouden?*

Esoterische verenigingen

Hoe staat het hiermee in de esoterische verenigingen in Nederland? Liepen ze lange tijd niet enerzijds achter de tijdgeest aan, terwijl ze anderzijds juist de nieuwe tijdgeest dienden voor te bereiden? Zou hier soms één van de oorzaken kunnen liggen voor hun falen nieuwe leden en jonge mensen aan te trekken? Het lijkt erop dat de vergrijzing mede zorgt voor een bewustwording, en het in gang zetten van een cultuuromslag, om in de 21e eeuw te kunnen blijven bestaan. Want wat de esoterische verenigingen aan kennis en informatie te bieden hebben blijft zeer de moeite waard, cruciaal zelfs, en mag niet verloren gaan. Dat zou pas echt tragisch zijn.

Tot voor kort creëerden de esoterische verenigingen vaak - net als de monotheïstische religies – een polemische 'ander' die alles vertegenwoordigde wat men zelf afwees. Maar een dergelijke wijze van 'zichzelf profileren' is toch een blijk van onvolwassenheid, geen geestelijke vrijheid. Dit is misschien de normale gang van zaken in de politiek, maar op het gebied van de levensbeschouwingen is het toch een brevet van onvermogen, want: "The capacity of an educated person is to hold two contradictory ideas simultaneously without rejecting either" Scott Fitzgerald.

Die claim op het bezitten van de juiste ethiek en of de juiste leer ten opzichte van andere esoterische verenigingen kan men nog steeds aantreffen bij een aantal leden en beleidsmakers. De *rekkelijken* in die verenigingen zouden dit wel willen veranderen, maar de *preciezen* verhinderen dit uit alle macht, en het autoriteitsgeloof is nog te sterk. En daarom laat men het maar zo, om een scheuring te voorkomen.

Het lijkt erop dat het 'vrij geestesleven' nog het beste gewaarborgd is bij de Theosofische Vereniging Nederland (Adyar), die het motto 'geen godsdienst boven waarheid' gestalte geeft in de principiële stellingname 'Vrijheid van denken' *Geen bestuur, leraar of schrijver heeft enige autoriteit om zijn of haar leringen of opvattingen op te leggen aan de leden*. Ook de vrijmetselarij kent deze gewetensvrijheid, zij heeft heel bewust geen leer en geen dogma's.

Het goede voorbeeld

Voor het goede voorbeeld kan men ook altijd terecht bij de Soefi Beweging van Inayat Khan (1882-1927), in de soefi eredienst worden immers zeven kaarsen ontstoken voor :

–het Hindoeïsme

–het Boeddhisme

–de godsdienst van Zarathoestra,

–de Joodse godsdienst

–het Christendom

–de Islam

–De zevende kaars is het symbool voor alle bekende en onbekende mensen die in de wereld het licht van de waarheid in de duisternis van menselijke onwetendheid hebben hooggehouden.

alle anderen, dat zijn dus ook de esoterische verenigingen – terwijl deze zelf elkaar verketteren, steekt de Soefie voor hen een kaars van erkenning en respect aan. Het kan raar lopen . . .

Nog een corrigerende aanwijzing voor de elkaar bestrijdende esoterici vindt men in het werk van de filosoof Nicolaus Cusanus (1401-1464). In het menselijk kenvermogen onderscheidt Cusanus drie trappen: 1) zintuiglijke, onsamenhangende kennis. 2) het verstand wat ordent, verbindt en onderscheidt; het opperste principe is de stelling van het uitgesloten derde, $A \neq \text{niet-A}$. 3) de Rede die datgene wat het verstand onderscheidt tot een hogere eenheid verbindt. Hierin vallen de tegenstellingen samen (coincidentia contradictorium). In het Absolute zijn uiteindelijk alle tegenstellingen opgeheven.

Het is duidelijk dat alle esoterici *streven* naar die derde trap. Maar in de praktijk gaan ze met de mededelingen van hun leraren uit dat *derde* gebied heftig aan de gang op de *tweede* trap, waar de geest een dode letter wordt, en bestrijden de andersdenkenden ermee. Met andere woorden, wat uit het hogere, vormloze gebied komt, gaat men toch als een vorm hanteren, maar vormen botsen nu eenmaal met vormen. Dogma's en leerstelsels botsen met andere dogma's en leerstelsels. Men probeert met het intellect het spirituele te bereiken, maar men blijft dus in de tegenstellingen, terwijl men in de veronderstelling verkeert met al zijn ijverige studie tot het geestelijke door te dringen. Een bewijs te meer dat men nog geen ingewijde is en nog 'in de voorhof van de tempel' staat.

Overigens, in het verlengde hiervan bepleitte Cusanus de gedachte dat alle religies in feite één gemeenschappelijk oorsprong hebben. Een in de 15e eeuw ongekende tolerantie, die zelfs vandaag de dag velen nog niet kunnen opbrengen.

Toekomst van de esoterische verenigingen

Aan het eind van de 19e eeuw begon een nieuwe spirituele impuls voor de mensheid, een 'new age'. Theoretisch gezien zou het doorzetten van deze impuls *in eendracht* een heel ander verloop van de 20^e eeuw hebben laten zien. Maar in de praktijk bleek de ál te menselijke neiging tot splitsing toch te groot. Het zij zo. Gedane zaken nemen geen keer. Al was de tijd *wel* rijp voor een impuls tegen het materialisme, de mensheid was kennelijk nog *niet* rijp genoeg in haar streven naar eenheid. De 21^e eeuw misschien? Helaas is het anno 2010 wel duidelijk dat deze eeuw niet veel beter zal worden.

In het esoterische levensveld zullen de verschillende verenigingen elkaar erkennen – zie de interviews in deze BRES - maar ze zullen wel als aparte organisaties blijven bestaan. Niet alleen de psychologische maar ook de filosofische barrières zijn te groot. De

verschillen tussen de diverse leren zijn gewoon onoplosbaar, en aangezien de meeste leden nog uit de letter leven en niet uit de geest, zal een eenwording, een fusie (wat een grote positieve invloed op het wereldgebeuren zou kunnen hebben) voorlopig geen feit worden. Misschien is daarvoor een heel ander bewustzijn nodig. Een hoger bewustzijn waarover in esoterische kringen altijd wordt gespeculeerd, maar waar men zich nog lang geen voorstelling van kan maken, omdat dit tot een *toekomstige* mensheidsperiode behoort. Als dat zo is wordt het allemaal wat minder triest; het is dan een kwestie van tijd. Als het maar ergens in de nabije toekomst mogelijk wordt in *deze* mensheidsperiode dat de leden van de esoterische verenigingen in ieder geval ophouden hun eigen club als zijnde superieur en zij zelf als 'uitverkoren' te beschouwen.

Het gaat dus om het Licht van de Waarheid. Niet een geloof of de leer van die of die of het lidmaatschap van deze of gene vereniging. Natuurlijk is het goed en heeft het vele voordelen lid te zijn van een esoterische vereniging en geeft het onontbeerlijke gelegenheden tot groei, door het ontmoeten van geestverwanten, gezamenlijke studie, gemeenschapsvorming om maar enkele te noemen. Daarom is het te hopen dat de verenigingen blijven bestaan en zo mogelijk in ledenaantal groeien. Maar laten dat dan wel leden zijn die deze *universele* intentie behouden en uitdragen.

Of, zoals Hermann Hesse opmerkt in zijn roman *Het Kralenspel*: *'Een absoluut volmaakte en alleenzaligmakende leer is er niet. Je moet ook helemaal niet naar een volmaakte leer verlangen, maar naar vervolmaking van jezelf. De Godheid is in jou, niet in begrippen en boeken. De waarheid wordt geleefd, niet gedoceerd'*.

ⁱ G. J. Ouseley *Het evangelie van de heilige twaalven* ISBN 9789067323956

ⁱⁱ Michael Rogge *Psychologie en geestelijke bewegingen* in BRES okt/nov. van 1996, op het web: <http://www.xs4all.nl/~wichm/psygeest.html>.